

Peter Špilák: Išeu Macek do Mauacek

Vladimír Moško

Summary

This article presents a modern interpretation of the Slovak folk song "Išeu Macek do Mauacek" by composer Peter Špilák. The author thoroughly describes the historical and cultural roots of this song in the Záhorie region in western Slovakia. They analyze the characteristic linguistic elements and musical techniques typical for the region and how they are integrated into the new arrangement. The article also explores the impact of modern processing on the interpretation of the song and identifies the challenges and opportunities that the modernization of traditional folklore brings. In conclusion, the author emphasizes the importance of this modern adaptation for the repertoire of male choirs and for the cultural heritage of Slovakia.

Slovenská ľudová pieseň Išeu Macek do Mauacek, ktorá má svoje korene v regióne Záhorie, ba dokonca svojim obsahom sa opiera priamo o mesto Malacky, je notoricky známa aj v rámci celého Slovenska a blízko ležiacej susednej Moravy. Región Záhorie sa nachádza na západe Slovenskej republiky, ohraničuje ho rieka Morava, ktorá aj tvorí štátnu hranicu s Českom a Rakúskom. Sever Záhoria ohraničujú Biele Karpaty a Myjavská pahorkatina a na východe Malé Karpaty. Pre tento región je typická jeho reč, takzvaná *záhoráčina* alebo tiež *záhorské nárečie*, ktorá preberá nárečové prvky zo susednej Moravy, ktoré je už možno badať aj v názve danej ľudovej piesne. Toto nárečie je typické svojou tvrdou výslovnosťou, vyslovovaním zaokrúhleného **u** namiesto **l**, nevyužívaním dvojhlások, dzekaním a cekaním, jotáciou po perniciach, nedodržiavaním pravidla o rytmickej krátení a mnohými ďalšími špecifikami. Tieto jazykové špecifiká sa samozrejme odrážajú aj v ľudovej hudbe tohto regiónu, čím vytvárajú originálny výrazový prvok, pomocou ktorého ju vieme dedikovať a samostatne vymedziť v rámci slovenského folklóru.

Pieseň Išeu Macek do Mauacek nie je obľúbená len medzi interpretmi folklórneho umenia, ale taktiež si ju obľúbilo mnoho klasických skladateľov (napr. Ivan Hrušovský, Viliam Gräffinger a pod.), vďaka jej ostrému temperamentu a nevšednému modálnemu charakteru, ktorý vytvára mnohé možnosti pre harmonické spracovanie. My sa pozrieme na spracovanie tejto piesne, z pod skladateľského pera Petra Špiláka, skomponovanej pre mužský zbor, ktorý jej dodal úplne inú tvár, ba dokonca by sme mohli povedať, až prvky modernosti, vďaka, pre neho až typickej rytmickej úprave. Túto skladbu skomponoval v roku 2014 a venoval ju Speváckemu zboru slovenských učiteľov. Pre Petra Špiláka je charakteristické využívanie rôznych rytmických prvkov, ktoré v nemalej miere použil aj v úprave tejto ľudovej piesne. Táto skladba je spracovaná vo forme voľnej variácie.

Hneď v introdukcii tejto skladby môžeme postrehnúť prácu s rytmickou, ale aj melodickou zložkou, kde sa nám v prvých štyroch taktach objavuje samostatne postavený bas, pričom hneď od úvodných tónov vieme odhadnúť že sa nebude jednať o bežné spracovanie tejto piesne vďaka jej rytmicky spracovanému uvedeniu (viď obrázok 1).

Obrázok 1

Na znejúci bas plynule nadväzuje barytón, pričom preberá rytmiku basovej línie, no melodickým odklonom vytvára harmonické spestrenie ostinátneho basu. Vstupujúci part 2. tenoru pomocou protirytmov vyplňa prázdne miesta v partitúre a zvýrazňuje rytmický charakter introdukcie. Do tohto synkopického zátišia vstupuje v 1. tenore prvé naznačenie hlavnej melodickej témy piesne v podobe krátkého motívu v tónine g-mol (viď. Obrázok 2).

8

T 1 *mf* I - šeu Ma - cek do Ma - ua - cek

T 2 I - šeu Ma - cek do Ma - ua - cek I - šeu Ma - cek

B - ua - cek I - šeu Ma - cek do Ma - ua - cek I - šeu Ma - cek

B - ua - cek I - šeu Ma - cek do Ma - ua - cek I - šeu Ma - cek

Obrázok 2

Po introdukcii so spojovacím úsekom v podobe medzivety, nastupuje prvý diel (diel A) skladby v rýchlejšom tempe *allegro rytmico*, čím sa dotvára stupňujúci čardášový charakter. Tento diel sa prelína so záverom medzivety, kde novú myšlienku a prípravu pred nástupom hlavnej témy vytvára synkopický rytmus v barytónovej pasáži, s ktorým sa budeme stretávať v rôznych obmenách v rámci celej skladby, harmonicky dopĺňanom 2. tenorom a basom. Do tohto ostinátneho sprievodu v spodných hlasoch opäť, podobne ako v introdukcii, vstupuje 1. tenor s hlavnou témou piesne v pôvodnom znení, pričom v ostatných hlasoch neustále znie opakujúci sa rytmický sprievod s repetujúcim sa textom “*išeu Macek do Mauacek*”. Pôvodné uvedenie témy piesne však netrvá dlho a hneď po ôsmich taktach, autor zmenou taktu z dvojdobého na trojdobý, úpravou melódie a pridaním synkopického rytmu vytvára nový obraz tejto piesne. Všetky tieto zmeny dodávajú klasickej ľudovej piesni záchvevy modernosti až jazzového štýlu. Zaujímavý prvok tvorí tiež koncepcia odpovedí medzi hlasmi, ktoré akoby medzi sebou vzájomne komunikovali a v zapätí sa stretávali v jednotnej rytmickej, ale nie harmonickej odpovedi v rámci celej skladby. Tento diel si od spevákov vyžaduje vysoké sústredenie a dokonalú súhru, aby sa dodržala koncepcia diela a vynikli všetky rytmické fragmenty plynúce vo všetkých hlasoch.

Nasledujúci diel (diel B) v kontrastnej rovnomennej tónine G-dur. Opäť prináša nový rytmický element v sprievodných hlasoch, ktorý svojim charakterom a textovou stavbou nadväzuje na text piesne znejúci v 1. tenore, čím dotvára myšlienkové zázemie piesne a pôsobí, ako by nám sprievod hrali strunové nástroje a nie ľudský hlas. V repetujúcich sa sprievodných hlasoch sa malými tonálnymi krokmi tvorí harmonická časť tohto dielu, do ktorej akcentovaným zvolaním "Ej" vstupuje 1. tenor s hlavnou témou piesne. Spomínaný diel sa v zapätí opakuje s drobnými zmenami v podobe bohatejšej harmónie vytvorenej melodickými krokmi v sprievodných hlasoch a pozmeneného ukončenia témy, ako diel B' (viď. Obrázok 3.)

62

T 1
8
Ma - cej - ko Ma-cej ko ko ko ko ko za - hraj mi na cen - ko ko ko ko ko

T 2
8
ej dzi-ny dzi-ny dzi-ny

B
ej dzi-ny dzi-ny dzi-ny

B
ej dzi-ny dzi-ny dzi-ny ej dzi-ny dzi-ny dzi-ny ej dzi-ny dzi-ny dzi-ny ej dzi-ny dzi-ny dzi-ny

Obrázok 3

Po až náhle pôsobiacom doznení dielu B', autor využíva štvor-taktovú medzivetu v tempo primo, ako modulačný element pre nasledujúci diel A¹, kde modulácia o celý tón vyššie do tóniny a-mol, nám opäť stupňuje dramatickosť skladby, aj napriek zvolneniu tempa a dynamiky. Pre zmenu, hlavnú melódiu preberá tento raz bas, pričom ostatné hlasy pôsobia ako ozveny za hlavným melodickým tokom.

Nasledujúci diel B¹ v rovnomennej tónine A-dur, nám prináša už známí ostinátny rytmický motív "ej dziny dziny" z predchádzajúcich dielov B a B', no opäť s bohatšou harmóniou a harmonickým zahustením pomocou delenia 2. tenoru a basu na dva hlasy. Taktiež sa nám v harmonickej zložke spodných hlasov objavujú opakujúce sa mierne melodické pohyby, do ktorých nám v 1. tenore zaznieva hlavná

téma piesne. K opakovaniu už ale nedochádza, tenorová melodická linka po jednom odznení témy prechádza do rovnakého rytmického stvárnenia, s akým nám doposiaľ zvyšné hlasy tvorili harmonický sprievod a postupne nás pripravuje na záverečný diel skladby.

Záverečný diel C sa úplne odkláňa od klasického melodického, aj rytmického stvárnenia piesne, ba aj od všetkého, čo doteraz táto úprava priniesla. Základ nám tu vytvárajú dva rytmické prvky. Pravidelne sa opakujúce „dziny, dziny” v spodnom base a barytóna a nepravidelné rytmické delenie zvyšných hlasov formou 3 - 3 - 2, ktoré sa v závere vo všetkých hlasoch zbíha do jednotnej štvordobej podoby. Jedná sa skôr o harmonickú variáciu, z ktorej vylieza jednoduchá melódia v spodnom 1. tenore, 2. tenore a vrchnom base, ktorá síce nevychádza priamo z piesne, ale vytvára nám melodický pohyb v rámci harmónie. Tento záver tvorí aj vrchol celej skladby v ktorom sa vystupňoval dravý a energický námet ľudovej piesne a finálne zvolanie „Ej” vytvorilo efektnú bodku za týmto dielom.

105

T 1
8 I - šeu Ma cek Ma - cek I - šeu do

T 2
8 I - šeu Ma cek Ma - cek I - šeu do

B
dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny

B
dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny dzi - ny

Obrázok 4

Táto skladba svojou koncepciou tvorí interpretačnú výzvu pre mužské zbory, nie len rytmickým, ale aj intonačným vyhotovením, no po dôslednom nacvičení všetkých špecifických fragmentov, zostáva efektné postavenie v rámci repertoáru a aj dramaturgie zboru.

Résumé

Tento článok predstavuje modernú interpretáciu slovenskej ľudovej piesne "Išeu Macek do Mauacek" skladateľom Petrom Špilákom. Autor detailne popisuje historické a kultúrne korene tejto piesne v regióne Záhorie na západe Slovenska. Analyzuje charakteristické jazykové prvky a hudobné techniky, ktoré sú typické pre daný región a ako sú integrované do nového aranžmá. Článok tiež preskúma vplyv moderného spracovania na interpretáciu piesne a uvádza, aké výzvy a príležitosti prináša modernizácia tradičného folklóru. Záverom autor zdôrazňuje význam tejto moderné adaptácie pre repertoár mužských zborov a pre kultúrne dedičstvo Slovenska.

Kľúčové slová: slovenská ľudová pieseň, Záhorie, Peter Špilák, moderná interpretácia, kultúrne dedičstvo.

Keywords: Slovak folk song, Záhorie, Peter Špilák, modern interpretation, cultural heritage.

Mgr. Vladimír Moško je interný doktorand katedry Hudební výchovy na Pedagogickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci v odbore Hudební teorie a pedagogika. Pôsobí ako interný externý člen speváckeho zboru Štátnej opery v Banskej Bystrici, externý člen speváckeho zboru Moravského divadla v Olomouci a ako spevák a člen výboru v Speváckom zbore slovenských učiteľov. Titul magister získal na Katedre hudobnej kultúry na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, v študijnom odbore Učiteľstvo hudobného umenia, školské hudobné súbory.